

Міністерство освіти і науки України

Полтавський державний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка

Кафедра історії України

*Затверджено на засіданні
кафедри історії України*

Протокол № ___ від ___ 2007 р.

Завідувач кафедри _____ проф. В.О.Пащенко

АРХЕОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Робоча навчальна програма для студентів I курсу історичного факультету

Напрямок підготовки: 0101 Педагогічна освіта

Спеціальність: 7.010103 "Педагогіка та методика середньої освіти. Історія"

Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр

Укладачі: ст. викладач О.В.Коваленко,

Полтава – 2007

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПОЛЬОВОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Мета і завдання польової практики. Польова практика з археології передбачена державним стандартом спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Історія» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», та навчальним планом спеціальності, затвердженим ректором Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (2006 рік), керівником методичної комісії МОіН, начальником управління вищої освіти МОіН. Її проходять студенти 1-го курсу в 2-му семестрі (після складання екзамену з теоретичного курсу «Археологія України»). При розробці програми враховувалися вимоги державного стандарту спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Історія» (за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр»).

Метою навчальної археологічної практики є закріплення теоретичних знань студентів з курсу археології та інших історичних дисциплін, показати всю багатоманітність археологічних та історичних джерел, захопити молодь романтикою наукового пошуку, пробудити любов до обраної галузі знань і майбутньої професії.

Завдання практики:

- оволодіння знаннями практично розрізняти пам'ятки археології;
- поглиблення теоретичних знань про матеріальну та духовну культуру носіїв певної археологічної культури (відповідно до об'єкту запланованих розкопок чи розвідок);
- формування навичок вивчення археологічних пам'яток за допомогою спеціальних методів дослідження та послідовності проведення археологічних досліджень;
- формування вмінь створювати комплекс наочних посібників та проведення екскурсій до вузівського курсу археології та шкільних курсів історії України (добору репродукцій,

фотографій, електронних презентацій, побудові екскурсії школярів до археологічної пам'ятки тощо);

- уміння оформляти результати польових досліджень у вигляді звіту.

Археологічна практика обов'язково повинна мати характер польової експедиційної роботи. У цьому полягає її велике організуюче і навчальне значення. Вона допомагає студентові не лише засвоїти основи наукових методів польових археологічних досліджень, а також пізнати дух експедиційної праці, сприяє згуртуванню дружного, робочого студентського колективу. Під час практики треба звертати значну увагу на прищеплення певних практичних навичок, необхідних викладачеві історії і класному керівникові для проведення позакласної роботи в школі. У навчально-методичному процесі слід не забувати про виховну роботу: формуванню патріотизму, вихованню любові до рідного краю, до України та її історичного минулого. Навчальна практика не може обмежуватись споглядально-ознайомлювальним характером, а повинна включати елементи дослідницького, творчого підходу до роботи. Це необхідно враховувати в кожному випадку як при складанні плану проведення практики, так і в ході його реалізації.

Дослідження певної археологічної пам'ятки можна спланувати на кілька років наперед, що дасть змогу залучити до творчої дослідницької роботи не тільки першокурсників, а й студентів старших курсів, які працюють над курсовими і дипломними роботами на історико-археологічну та краєзнавчу тематику. Це забезпечить згуртування студентів історичного факультету, естафету передачі кращих традицій експедиційної роботи і життя, а першокурсники отримають необхідну допомогу в перші дні археологічної практики.

Під час польової археологічної практики майбутні вчителі історії повинні набути умінь та навичок для того, щоб проводити історико-краєзнавчу роботу з учнями середніх шкіл. Наприкінці практики

рекомендується влаштувати підсумкову конференцію для узагальнення наукових, педагогічних та методичних результатів практики.

На базі колекції зібраних матеріалів, яка щороку поповнюється, рекомендується силами студентів за відповідних умов створювати в університеті навчальні кабінети з краєзнавства та археології.

Програма польової практики включає один розділ (обсягом 1,5 кредитів).

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів мають деякі відмінності з теоретичними курсами (оскільки в польових умовах викладач не має змоги вести журнал обліку навчання й робить помітки у власному записникові).

При проведенні польової археологічної практики застосовуються специфічні форми організації індивідуальної роботи студентів. Враховуючи, що практика проводиться у формі наукового експедиційного дослідження, вона повною мірою ведеться під керівництвом викладача. Індивідуальна робота полягає у веденні індивідуального щоденника практики, описові за зразком окремих знахідок, участі в оформленні бригадного звіту, інших індивідуальних завдань, які є необхідними для реалізації в ході археологічних розкопок.

На історичному факультеті Полтавського педагогічного університету польова навчальна археологічна практика проводиться у формі двох постійно діючих експедицій. Археологічна експедиція під керівництвом доц. П.Я.Гавриша проводиться на Більському городищі, що знаходиться в Котелевському районі на Полтавщині. Це видатна пам'ятка археології України загальноєвропейського значення, в якій науковці вбачають легендарне місто Гелон, описане славнозвісним Геродотом. До того ж там є можливість досліджувати і вивчати пам'ятки різних типів, широке поле творчої співпраці з іншими археологічними експедиціями, які проводять дослідження Більського городища. Друга археологічна експедиція під керівництвом ст. викладача О.В.Коваленко проводить археологічні

розкопки та розвідки на території різних курганних та поселенських пам'яток на території Полтавщини. На 2007-2008 н. р. заплановане проведення практики на двох пам'ятках — багатошаровому поселенні в ур. Татарський бугор Новосанжарського району (де студенти мають змогу ознайомитися з археологічними старожитностями від часів неоліту до пізнього українського середньовіччя) та розкопки курганів біля с. Сторожове Чутівського району (де студенти вивчають методику дослідження курганних пам'яток, ознайомлюються з майданним комплексом XVII ст.).

В обох випадках практика передбачає виїзд на місце дослідження та проживання у польових умовах. Якщо університет не має коштів на направлення студентів на виїзну практику, то вона проводиться коштом кожного студента (за його письмової згоди). Час надання відрядження викладачеві включає час проведення практики плюс час у дорозі (як правило, заключний день польової практики проводиться в аудиторії університету, де студенти готують індивідуальні й групові звіти, з якими вони виступають на підсумковій конференції). Студенти, які за станом здоров'я не можуть проходити практику в польових умовах практики, проходять її за індивідуальним планом (про що керівником практики подається відповідний рапорт і видається наказ по університету). Викладач забезпечує таких студентів методичними рекомендаціями й індивідуальними завданнями (в обсязі, передбаченому робочою навчальною програмою). Як правило, такий студент проходить практику на базі відділу археології Полтавського краєзнавчого музею (характеристику за підписом завідувача відділу та директора музею, індивідуальний щоденник і звіт про практику він подає не пізніше, ніж на наступний день після завершення польової практики своєї групи).

Опис предмета навчальної польової практики з археології:

Загальна кількість годин – 60 (2 тижні).

Загальна кількість кредитів – 1,5.

Цикл практичної підготовки.

Проводиться в 2-му семестрі (1 курс).

Види навчальної діяльності студентів і час, відведений на їх здійснення:

Всього занять під безпосереднім керівництвом викладача – 60 годин.

№	Зміст практики	Кількість годин			
		в універс и- теті	в табор і	в полі	всього
1.	Підготовка спорядження та матеріального забезпечення для практики	3			3
2	Інструктаж по техніці безпеки		1		1
3	Лекції-інструктажі з організації практики, підбору й застосування навчального обладнання, методики польових досліджень	3			3
4	Організаційні питання і виїзд на археологічну практику	2			2
5	Побудова польового табору		5		5
6	Науково-методичні консультації		1		1
7	Участь в археологічних розкопках чи розвідках (практичні заняття)			60	60
8	Самостійна робота студентів		6	6	12
9	Індивідуальна робота студентів		6	6	12
10	Підсумковий модульний контроль (виділений у навчальному плані час дозволяє запланувати і два модулі, але реально провести два модульні контролі в польових умовах не можливо).		2		2
11	Перевірка викладачем результатів контролю, щоденників археологічної практики у студентів		2		2
12	Підбиття підсумків практики і оголошення оцінок за практику		1		1

13	Згортання польового табору і від'їзд		4		4
	Всього	8	28	72	108

Вид підсумкового контролю знань – диференційований залік.

Перелік видів навчальної діяльності студентів:

- **настановний інструктаж** проводить інженер з техніки безпеки університету разом з викладачем: вони інструктують студентів про необхідність дотримання правил техніки безпеки в дорозі до місця практики, під час навчальних екскурсій та виконання практичних робіт у польових умовах. Студенти роблять записи в журнал про те, що вони пройшли інструктаж і зобов'язані дотримуватися правил техніки безпеки, ставлять особистий підпис;
- **лекції-інструктажі** з організації практики, підбору й застосування навчального обладнання, методики польових досліджень проводяться в перший день польової практики (3 години), та в першу годину перед кожною польовою практичною роботою. Студенти конспектують матеріал, знайомляться з інструкціями. Вони охоплюють такі питання:
 - Завдання і зміст археологічної практики як форми навчання. Значення практики для прищеплювання студентам навичок самостійної науково-дослідної роботи, а також практичних умінь, необхідних учителям історії та класному керівникові.
 - Обговорення плану роботи, яку належить виконати. Поділ учасників практики на дослідницькі групи і підгрупи.
 - Організація праці і побуту навчальної групи в умовах польової роботи, походу, табірної життя. Закріплення у студентів навичок практичної організації походу і польового табору.
 - Опрацювання методики наукових польових археологічних досліджень.
- **практичні заняття** в польових умовах проводяться після теоретичних занять, лекцій-інструктажів, вони розпочинаються

навчальними екскурсіями (викладач дає основний зміст програмного навчального матеріалу, ознайомлює із місцем проведення досліджень, викладає історію його досліджень, визначає основні завдання поставлені перед експедицією, кожною групою, екскурсія проходить переважно в діалоговій формі; студент занотує в індивідуальний щоденник той матеріал, на якому акцентує головну увагу лектор); практичних робіт (розкопок, збору підйомного матеріалу, фотографування, розчистки знахідок, фіксація досліджуваних об'єктів, камеральної обробки знахідок, польового опису знахідок), зміст яких визначається індивідуально з урахуванням вибраного для досліджень об'єкту. Всі види робіт проводяться під безпосереднім керівництвом керівника експедиції, контролюються ним. Викладач оцінює поточні результати практичних занять шляхом усного опитування, перевірки записів в індивідуальних щоденниках, з урахуванням активності й старанності кожного студента.

- **самостійна робота** виконується студентами після проведення польових практичних занять. Можливості проведення самостійної роботи в польових умовах дещо обмежені. Тому ця форма роботи зводиться до упорядкування своїх записів, ознайомлення з методичними рекомендаціями та інструкціями, догляду за гербарними зразками, оформлення елементів звітної бригадної документації. Методичне забезпечення самостійної роботи студентів: методичні рекомендації, зразки бланків описів біогеоценозів, питання для самоконтролю, тести, орієнтовний перелік рослин, визначники рослин тощо.
- **індивідуальна робота** студентів організовується ще на підготовчому етапі до практики. Кожен студент отримує індивідуальне завдання з метою попередньо детально підготуватися до вивчення однієї з археологічних пам'яток на планованій для розкопок чи розвідок території чи одного з аспектів матеріальної культури носіїв досліджуваної пам'ятки, методів та прийомів проведення дослідження та фіксації результатів, за рекомендованою викладачем літературою; ознайомитися з методикою їх

дослідження. Індивідуальні завдання підбираються щорічно, у залежності від вибраного об'єкту археологічних досліджень практики. Індивідуальна робота також полягає у веденні індивідуального щоденника практики. Індивідуальна робота студентів є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для як найповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність. З використанням результатів польових практик окремими студентами можуть виконуватися польові дослідження, як частина курсових робіт. Виконані індивідуальні роботи входять до групового звіту про практику, як його частина.

Програма практики

1. Підготовка експедиції: вибір об'єктів дослідження, визначення основної мети і завдань, складання конкретної програми практики, організаційні питання.
2. Організація і побудова силами студентів польового табору: вибір місця, планування табору, встановлення наметів. Затвердження режиму дня. Лекція по техніці безпеки. Організація життя студентського колективу у польовому таборі на засадах самообслуговування. Формування у студентів практичних навичок організації одноденного походу при виконанні археологічної розвідки.
3. Розкопки археологічних пам'яток. Кургани. Розмітки курганів за секторами і траншеями, розкопки за шарами. Складання польових креслень: загального плану кургану в масштабі 1:20 та окремих частин у масштабі 1:10, зарисовка окремих деталей. Основні принципи розкопок курганів: розмітка розкопу насипу кургану, креслення профілю розкопачних бровок, вивчення стратиграфії курганного насипу та викиду з могили, фіксація знахідок на кресленні, виявлення

могильних ям, описування поховань. Ведення польового щоденника розкопок, складання польового реєстру артефактів, польова консервація і пакування матеріалів.

4. Розкопки стародавніх поселень. Вибір місця для розкопок на території поселення. Планування розкопу на поселенні, квадратна сітка, розкопочні бровки. Основні принципи розкопок поселень за шарами. Плани розкопу та ділянок, археологічних комплексів, фіксація профілів культурних нашарувань на бровках. Фіксація знахідок на кресленнях. Зачистка шарів і бровок, дослідження окремих археологічних об'єктів: западин землянок, слідів від наземних жител, господарчих ям, кострищ тощо. Креслення і масштабні зарисовки археологічних об'єктів, фотографування з візуванням.
5. Ведення щоденника практики. Польове визначення археологічного матеріалу, польова обробка і консервація археологічних знахідок.
6. Проведення підсумків археологічної практики. Перевірка щоденників археологічної практики у студентів.

Перелік форм контролю за навчальною діяльністю студентів:

Поточний контроль: усне опитування під час польових практичних занять, перевірка записів в індивідуальних щоденниках.

Модульний контроль: перевірка індивідуальних щоденників, індивідуальних завдань, групового (бригадного) звіту, усне опитування, тестування.

Підсумковий контроль для студентів, які набрали більше 60% від максимальної кількості балів – це остаточна оцінка, яка складається з усіх балів, отриманих під час поточного й модульного видів контролю.

Для студентів, які набрали менше 60% максимальної кількості балів за цими видами контролю передбачається виконання додаткових індивідуальних завдань.

Шкала оцінювання студентів на археологічній практиці.

Підсумкова форма контролю – диференційований залік.

Переведення балів до оцінок національної шкали відбувається таким чином:

Національна шкала	100-бальна шкала	Шкала ECTS
5 - відмінно	100 – 90 балів	A - відмінно - відмінне виконання роботи з незначною кількістю помилок.
4 - добре	89 – 75 балів	B - дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками (82-89) C - добре - загалом правильна робота з кількома грубими помилками (75-81)
3 - задовільно	74 – 60 балів	D - задовільно – посередньо, зі значною кількістю недоліків (68-74) E - достатньо - виконання задовольняє мінімальні критерії оцінки (60-67)
2 - незадовільно	59 балів і менше	FX - незадовільно – для одержання кредиту потрібне певне доопрацювання.
		F - незадовільно - необхідна повторне проходження практики

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів:

Протягом проходження практики студент накопичує бали в ході поточного й підсумкового (модульного) оцінювання. але найбільше балів він отримує за виконання частини бригадного чи групового звіту.

- За відвідування кожного заняття – 1 бал.
- За виконання практичних завдань – до 15 балів за кожне.
- За виконання самостійних завдань (частини бригадного звіту) – до 15 балів за всю практику.
- Модульне контрольне тестування – до 20 балів.

- Індивідуальна робота (реферати, презентації, усні виступи на конференції тощо) – до 15 балів.

Програмний матеріал практики включає один змістовий модуль, у якому передбачене виконання студентами всіх видів навчальної діяльності.

Рекомендації до виконання різних видів навчальної діяльності

Практичні заняття в польових умовах проводяться, як правило, по групах, у залежності від обраного об'єкту дослідження, етапу розкопок, практичної необхідності (розкопок, збору підйомного матеріалу, фотографування, розчистки знахідок, фіксація досліджуваних об'єктів, камеральної обробки знахідок, польового опису знахідок). Практичне завдання визначається керівником практики індивідуально, або для групи кожного дня перед початком занять. Викладач оцінює поточні результати практичних занять шляхом усного опитування, перевірки записів в індивідуальних щоденниках, з урахуванням активності й старанності кожного студента.

Підготовка до польової практичної роботи включає:

- ознайомлення з методичними рекомендаціями;
- засвоєння пояснення викладача під час навчальної екскурсії (чи демонстрування певного виду практичної роботи на об'єкті чи навчальному шурфі);

Самостійна робота студентів під час польової практики з археології виконується студентами після проведення польових практичних занять. Ця форма роботи зводиться до упорядкування своїх записів, ознайомлення з методичними рекомендаціями та інструкціями, обробці знахідок та їх опису, оформлення елементів звітної бригадної документації. Методичне забезпечення самостійної роботи студентів: методичні рекомендації, питання

для самоконтролю, тести, методична література, спеціалізовані монографії (методичне забезпечення забезпечує викладач).

Рекомендації до самостійної роботи студентів:

При упорядкуванні матеріалів польового етапу досліджень слід користуватися методичними рекомендаціями, пропонованою літературою, демонстраційними зразками викладача.

Упродовж польової навчальної археологічної практики передбачається виконання *одного* попереднього *індивідуального завдання* (у формі реферату, доповіді, повідомлення), а також ведення польового щоденника – основного документа практики, який на чисто не переписується і ведеться в польових умовах в зошиті чи блокноті з цупкою обкладинкою, що транспортується у водонепроникному пакеті.

Попереднє індивідуальне завдання, як правило, видається за 1,5 – 2 місяці до початку польової практики (в залежності від обраного об'єкту досліджень).

Рекомендації до індивідуальної роботи студентів:

При написанні реферату чи доповіді слід пам'ятати, що він являє собою коротке викладення в письмовій формі певного наукового матеріалу і є результатом самостійного вивчення студентом науково-методичних робіт. Студент повинен продемонструвати вміння виділяти головне, бачити проблеми, яким присвячена робота, шляхи та способи їх вирішення. Реферат повинен мати чітку структуру: вступ, в якому обґрунтовується важливість даного дослідження; основну частину, яка розкриває зміст роботи, її основні напрямки; висновок, в якому студент коротко представляє підсумки. Обсяг реферату до 10 сторінок рукописного або друкованого тексту. Реферативне повідомлення призначене для заслуховування на практичному занятті у тезовому вигляді.

Обравши тему, окресліть коло джерел та літератури скористайтесь додатковою літературою. Список усіх використаних джерел та літератури необхідно подати наприкінці тексту.

Складіть план реферату, він не повинен бути занадто складним та переобтяженим другорядними питаннями, проте й не занадто простим, оскільки тоді він не виконає свою головну функцію — структурувати реферативне дослідження, підготувати його з логічним викладом подій, зробити більш чітким виступ.

Опрацювавши літературу, напишіть текст реферату. Зверніть увагу на такі моменти. Події слід описувати за схемою: причини та передумови, сутність події чи явища, його наслідки, оцінка. Звертайте увагу на дискусійні питання, подавайте різні точки зору на те чи інше питання, зазначаючи прізвища дослідників. Висловлюйте власну оцінку описаного. Завершуйте кожен пункт плану невеликим висновком. У кінці роботи подайте загальний висновок.

Літературу слід оформляти згідно прийнятих у наукових виданнях вимог. Зразок: Автор. Назва. — Місто видання: Видавництво, Рік видання. — загальна кількість сторінок. (наприклад 305 с.) Автор. Назва статті // Назва збірки чи періодичного видання. — Місто видання: Видавництво, рік видання. — Номер журналу (випуску, частини — наприклад — Вип. 1., Ч.2., №5). — Кількість сторінок статті. (С.15-98.)

Перевірка та оцінювання знань та навчальної діяльності студентів.

Для перевірки і оцінки знань студентів, отриманих під час польової практики можуть бути використані такі види контролю:

- усне опитування за результатами проведених польових практичних робіт;
- перевірка індивідуальних щоденників;
- контрольне тестування на предмет перевірки засвоєння теоретичних і методичних знань, практичні уміння застосовувати отримані теоретичні знання.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МОДУЛЯ «ПОЛЬОВІ АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ»

Тема 1. ВСТУП. МЕТА, ЗАВДАННЯ І МЕТОДИКА АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Вступний інструктаж, екскурсія до відділу археології Полтавського краєзнавчого музею.

№	Тематика і зміст	К-ть год.	Види діяльності
1	Інструктаж з техніки безпеки. Ознайомлення з метою, завданнями, обладнанням і загальною методикою проведення практики.	3	Лекція-інструктаж. Екскурсія до відділу археології Полтавського краєзнавчого музею.
2	Самостійна робота	1	Ознайомлення зі змістом інструкцій, методичних рекомендацій.
3	Індивідуальна робота	4	Підготовка індивідуальних завдань. Уточнення змісту подальшої індивідуальної роботи

Форми контролю: 1) Перевірка засвоєння матеріалів вступних лекцій інструктажів (1 бал)

2) Перевірка стану виконання попередніх індивідуальних завдань. Оцінка – до 7 балів.

Тема 2. ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

№	Тематика і зміст	К-ть год.	Види діяльності
1	Вступна лекція "Підготовка до проведення археологічних досліджень"	1	Лекція-інструктаж.
2	Практичне польове заняття	6	Підготовка до археологічних досліджень курганів. Розмітки курганів за секторами та траншеями.
2	Самостійна робота	1	Фіксування у щоденник результатів різних видів розміток та обґрунтування вибору.
3	Індивідуальна робота	1	Проведення навчального трасування вибраного об'єкту.

- Форми контролю:** 1) Перевірка виконання практичних завдань (до 7,5 балів)
2) Перевірка самостійної роботи (2 бали).
3) Перевірка індивідуальної роботи (2 бали)

Тема 3. ДОСЛІДЖЕННЯ НАСИПУ КУРГАНУ

№	Тематика і зміст	К-ть год.	Види діяльності
1	Вступна лекція "Дослідження насипів курганів".	1	Лекція-інструктаж.

2	Практичне польове заняття	6	Пошарові розкопки насипу кургану.
2	Самостійна робота	2	Фіксування у щоденнику місце виявлення знахідок та принципи опису об'єктів, виявлених у насипу кургану.
3	Індивідуальна робота	1	Складання бланку фіксації виявлених знахідок.

- Форми контролю:** 1) Перевірка виконання практичних завдань (до 7,5 балів)
2) Перевірка самостійної роботи (2 бали).
3) Перевірка індивідуальної роботи (2 бали).

Тема 4. СКЛАДАННЯ ПОЛЬОВИХ КРЕСЛЕНЬ.

№	Тематика і зміст	К-ть год.	Види діяльності
1	Вступна лекція "Методи графічної фіксації археологічних пам'яток".	1	Лекція-інструктаж.
2	Практичне польове заняття	6	Складання польових креслень: загального плану кургану в масштабі 1:20 та окремих частин у масштабі 1:10, зарисовка окремих деталей..
2	Самостійна робота	2	Складання у щоденнику загального плану кургану.
3	Індивідуальна робота	1	Замальовка окремої невеликої ділянки кургану у масштабі 1:10.

- Форми контролю:** 1) Перевірка виконання практичних завдань (до 7,5 балів)

- 2) Перевірка самостійної роботи (2 бали).
- 3) Перевірка індивідуальної роботи (2 бали).

Тема 5. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОЗКОПОК КУРГАНІВ.

№	Тематика і зміст	К-ть год.	Види діяльності
1	Вступна лекція "Основні принципи розкопок курганів".	1	Лекція-інструктаж.
2	Практичне польове заняття	6	Креслення профілю розкопочних бровок, вивчення стратиграфії курганного насипу та викиду з могили, фіксація знахідок на кресленні, виявлення могильних ям, описування поховань. Використання приладів для фіксації виявлених артефактів.
2	Самостійна робота	2	Складання у щоденнику опису поховальної ями.
3	Індивідуальна робота	1	Креслення частини бровки, із описом виявленої стратиграфії.

Форми контролю: 1) Перевірка виконання практичних завдань (до 7,5 балів)

- 2) Перевірка самостійної роботи (2 бали).
- 3) Перевірка індивідуальної роботи (2 бали).

Тема 6. ВЕДЕННЯ ПОЛЬОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

№	Тематика і зміст	К-	Види діяльності
---	------------------	----	-----------------

		ть год.	
1	Вступна лекція.	1	Лекція-інструктаж.
2	Практичне польове заняття	6	Ведення польового щоденника розкопок, складання польового реєстру артефактів, польова консервація і пакування матеріалів.
2	Самостійна робота	2	Фотографування досліджених об'єктів. Опис фотографій.
3	Індивідуальна робота	1	Опис 5 виявлених знахідок у формі польового опису знахідок.

Форми контролю: 1) Перевірка виконання практичних завдань (до 7,5 балів)

2) Перевірка самостійної роботи (2 бали).

3) Перевірка індивідуальної роботи (2 бали).

Тема 7. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОЗКОПОК СТАРОДАВНІХ ПОСЕЛЕНЬ.

№	Тематика і зміст	К-ть ть год.	Види діяльності
1	Вступна лекція.	1	Лекція-інструктаж.
2	Практичне польове заняття	6	Вибір місця для розкопок на території поселення. Планування розкопу на поселенні, квадратна сітка, розкопочні бровки. Основні принципи розкопок поселень за шарами.
2	Самостійна робота	2	Опис у щоденнику основних етапів

			дослідження стародавніх поселень.
3	Індивідуальна робота	1	Опис методики розкопок поселення методом перекидних траншей.

- Форми контролю:** 1) Перевірка виконання практичних завдань (до 7,5 балів)
2) Перевірка самостійної роботи (2 бали).
3) Перевірка індивідуальної роботи (2 бали).

Тема 8. РОЗКОПКИ ОБ'ЄКТІВ СТАРОДАВНІХ ПОСЕЛЕНЬ ТА ЇХ ФІКСАЦІЯ.

№	Тематика і зміст	К-ть год.	Види діяльності
1	Вступна лекція.	1	Лекція-інструктаж.
2	Практичне польове заняття	6	Зачистка шарів і бровок, дослідження окремих археологічних об'єктів: западин землянок, слідів від наземних жител, господарчих ям, кострищ тощо.
2	Самостійна робота	2	Опис у щоденнику дослідженого археологічного об'єкту (ями, житла тощо).
3	Індивідуальна робота	1	Складання креслення дослідженого археологічного об'єкту.

- Форми контролю:** 1) Перевірка виконання практичних завдань (до 7,5 балів)
2) Перевірка самостійної роботи (2 бали).
3) Перевірка індивідуальної роботи (2 бали).

Тема 9. РОБОТА ЗІ ЗНАХІДКАМИ.

№	Тематика і зміст	К-ть год.	Види діяльності
1	Вступна лекція.	1	Лекція-інструктаж.
2	Практичне польове заняття	6	Польове визначення археологічного матеріалу, польова обробка і консервація археологічних знахідок.
2	Самостійна робота	1	Опис у щоденнику послідовності польової обробки знахідок
3	Індивідуальна робота	2	Польова обробка 10 археологічних знахідок.

Форми контролю: 1) Перевірка виконання практичних завдань (до 7,5 балів)

2) Перевірка самостійної роботи (2 бали).

3) Перевірка індивідуальної роботи (2 бали).

ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ:

1. Методична та спеціальна література.
2. Блокноти з жорсткою обкладинкою, авторучка, прості й кольорові олівці.
3. Цифровий фотоапарат або відеокамера (один на бригаду).
4. Експедиційне обладнання (забезпечує викладач).

СТРУКТУРА ЩОДЕННИКА ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ З БІОГЕОГРАФІЇ

1. Титульна сторінка (назва закладу і кафедри, прізвище студента. Назва польової практики, керівник практики, дати й місце проведення практики).
2. Дата, час початку і завершення роботи, стан погодних умов. Тема роботи.
3. Конспекти вступних лекцій викладача.
4. Викладення матеріалів навчальної екскурсії, самостійних польових досліджень.
5. Індивідуальні завдання.

6. Тези виступу на підсумковій конференції (з індивідуальним завданням, розширеним за час практики).

***Навчально-методична література
про польові археологічні дослідження***

Авдусин Д.Я. Полевая археология СССР. – Москва, 1980.

Ашурков В.Н., Кацюба Д.В., Матюшин Г.Н. Историческое краеведение. – Москва, 1980.

Винокур І.С. Збирання і визначення археологічних пам'яток та методика їх використання в школі. – Київ, 1967.

Корнієнко П.Л. Креслярська та фотографічна фіксація археологічних об'єктів // Археологія. – 1993. - № 1. – С. 130-139.

Матюшин Г.Н. Археология в школе. – Москва, 1964.

Матюшин Г.Н. Историческое краеведение. – Москва, 1987.

Методика полевых археологических исследований. – Москва, 1983.

Методика полевых археологических исследований. – Москва, 1989.

Методические рекомендации по исследованию курганных памятников – Киев, 1986.

Методичний посібник для студентів з археології. – Ужгород, 1974.

Програми педагогічних інститутів. Археологія України. – Київ. 1993.

Чмихов М.О., Шилов Ю.О., Корнієнко П.Л. Археологічні дослідження курганів. – Київ, 1989.

Шапова И.Л. Естественно-научные методы в археологии. – Москва, 1988.